

MÝTY A LEGENDY Z NEZNÁMÉHO SVĚTA

Když dávní mořeplavci objevovali nové světy a kreslili mapy svých cest, na neznámá místa napsali Hic sunt leones – zde žijí lvi. Tato místa pak byla zaplňována pověstmi o nejrůznějších příšerách, lidožroutech, obrovských pokladech...

Dnes žijeme v době informační společnosti. Informace a jejich výměna, předávání a sdílení se staly skutečně důležitou součástí nejen ekonomických a politických debat, ale i našich životů. Přístroje, které k získávání informací používáme – televize, rádio, počítač, mobilní telefon – nás provázejí již od útlého dětství.

Toto neustálé zásobování novými a aktuálními daty však automaticky neznamená, že by se z nás stali dobře informovaní lidé. Z infor-

mačního toku se stává zahlcení a zprávy se pomalu mění v zábavu a propagandu. Naše vědomí o světě, jehož malinkou součástí je i naše země, se tak pohybuje stále více ve světě legend a mýtů než informačních znalostí či praktických zkušeností.

Mluvím-li o mýtu, mám na mysli daný komplex informací, příběhů a vysvětlení, jejichž cílem je objasnit okolní svět, a to především v rovině jednoduchých či zjednodušujících

symbolů. Mýty jsou obrazným výkladem světa, jeho dění a zákonitostí. Někdy vycházejí z reality, někdy ji zcela opomíjejí. Smyslem mýtu je vytvořit určitou myšlenkovou základnu, v níž konkrétní lidské společenství bude moci přežít v daném kontextu, sdílet společně přesvědčení a jednotně vystupovat za společnou věc. Mýtus může mít velmi strukturovanou podobu náboženství či socio-ekonomické teorie. V jednodušší formě však může mít podobu příběhů (urban legends), které například popisují tajemné výhody jinak marginalizované a utlačované skupiny.

Mnoho mýtů je také spojeno s méně rozvinutými a chudými zeměmi. Je to částečně dáno tím, že právě o těchto zemích toho víme nejméně. Příčiny jsou ovšem mnohem hlubší. Spočívají především ve snaze vymezit se, ukázat proč právě my prosperujeme a v čem tkví neúspěch těch méně šťastných.

Za šíření mýtů mohou z části i média. A to buď záměrně s nějakým cílem (získat pozornost, někoho poškodit, sloužit svému majiteli) nebo na-

prsto bezděčně. Například ve snaze informovat o zajímavé situaci v zemích, které jsou u nás málo známé, dochází kvůli omezení rozsahu těchto zpráv ke značnému zhuštění a zjednodušení. Tím jsou mýty živeny a podporovány, protože situace místních obyvatel není dostatečně vysvětlena. Problémem ve vzájemném porozumění je jiné vnímání hodnot a hodnocení skrze vlastní kulturu. Neumíme pochopit chování lidí v jiných zemích a na jiných kontinentech, protože se na to díváme pouze skrze naše zažitá kulturní a společenské modely.

Proto se podíváme na některé z těchto mýtů a pokusíme se je rozkrýt. Vyjít z mýtu do reality není jednoduché, protože to bourá naše zažitá představy, které nás zasazují do světa. Na druhé straně brání mýty efektivnímu dorozumění, protože různé skupiny svým mýtům a pověrám navzájem nerozumí.

Zkusme se tedy podívat na některé mýty o rozvojových zemích, které můžeme zaslechnout na ulicích, ale které nám nezřídka předkládají dokonce i naši politici a média.

LIDÉ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH JSOU CHUDÍ, PROTOŽE JSOU LÍNÍ A MÁLO PRACUJÍ.

Hned na začátku musíme říci, že poměr k práci, jak jej známe z tzv. Západní kultury (Abendland, Occident), je skutečně výjimečný. Dnes je pro většinu naší společnosti – chudé a střední třídu – práce identifikací a takřka základním smyslem života. Otázka „co děláš?“ je jednou z prvních seznamovacích otázek, kterou klademe. Naopak většina lidí na Zemi používá jako první otázky, které se vztahují k rodině, k cíli cesty apod.

Také v průběhu dějin se pohled na práci velmi lišil od dnešního. V různých obdobích evropské historie byla práce – kromě správy (vlády), investic a vojenství – vnímána jako něco, co je pouze pro chudé. Antická demokracie byla vyhrazena jen pro lidi, kteří se neživí prací, za-

městnanci nebo drobní řemeslníci se nemohli na vládě podílet. V Anglii ještě v devatenáctém století pracovat znamenalo ztrátu společenského postavení.

Statistiky Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization, ILO) a zprávy UNDP (United Nations Development Programme, Rozvojový program OSN) ukazují, že množství odvedené práce, ať již placené či neplacené (práce v domácnosti, sousedská výpomoc, pěstování plodin pro vlastní potřebu apod.), se v různých zemích významně liší. Zároveň ne vždy koresponduje množství práce s mírou bohatství země a důstojného zajištění života jejich obyvatel.

Obecně lze ovšem říci, že méně času věnují práci lidé v bohatých zemích a více času stráví prací lidé v chudých zemích. Ze statistiky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD), která sdružuje 34 ekonomicky

nejrozvinutějších států na světě, vyplývá, že nejvíce času v zaměstnání stráví v rámci OECD Mexičané. V rámci Evropy stráví nejvíce času v práci Řekové, naopak nejméně se placené práci věnují Nizozemci, Němci a Norové (viz tabulka 1).

Deset nej pracovitější* a produktivnější** – Evropská unie & Turecko			
	Nejpracovitější	Nejproduktivnější	
1.	Řecko	Norsko	Nizozemsko
2.	Polsko	Lucembursko	Německo
3.	Estonsko	Irsko	Norsko
4.	Maďarsko	Nizozemsko	Dánsko
5.	Turecko	Belgie	Francie
6.	Slovensko	Německo	Lucembursko
7.	Česko	Francie	Irsko
8.	Itálie	Dánsko	Slovinsko
9.	Island	Rakousko	Belgie
10.	Portugalsko	Švédsko	Rakousko
			Itálie

Řecko je v rámci všech zemí OECD třetí v pracovním nasazení – za vedoucím Mexikem a Jižní Koreou.

* Průměrný čas strávený zaměstnanými lidmi v práci. ** HDP na hodinu práce.

Zdroj: OECD.stat 2012

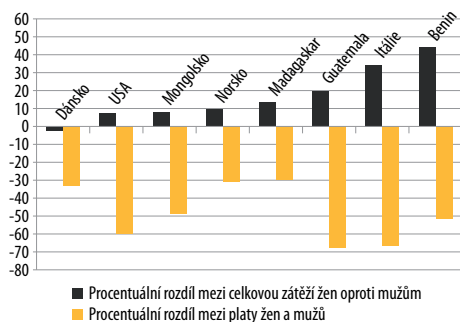
Podíváme-li se ovšem na rozvojové země, pak je celkové pracovní vytížení – placená i neplacená práce – ještě větší. Podle statistik UNDP 2006–2008¹ mezi nejvíce pracující obyvatele naší planety patří Mongolci. Nikaragujci zase pracují podobnou dobu jako Japonci, ale rozdíl mezi pracovním vytížením mužů a žen je v Nikaragui menší.

Je tedy zřejmé, že pracovní vytížení lidí je dáno mnoha okolnostmi. Více se práci (placené i neplacené) věnují lidé žijící v horších ekonomických a přírodních podmínkách. Počet odpracovaných hodin má jen malý vliv na to, jak dobře se lidé mají. To podle výzkumů mezinárodních institucí ovlivňuje mnohem více spravedlivá distribuce bohatství – progresivní daňový systém, výše mezd, všeobecné zdravotní pojištění, průběžný důchodový systém a podobně.

¹ Human Development Report 2006 a 2007/2008; United Nations Development Programme; USA; 2006 a 2008

Ženy pracují více než muži s výjimkou Dánska, Nizozemska a Německa. Zároveň ale jsou jejich mzdy průměrně nižší.²

Celková pracovní zátěž a rozdíl v platcích žen a mužů

Zdroj: Rania Antonopoulos, *The unpaid care work - paid work connection*

² Rania Antonopoulos; *The unpaid care work - paid work connection*; Working Paper No. 86; Policy Integration and Statistics Department International Labour Office Geneva; 2009

Smyslem práce je zajistit, abychom my i ostatní mohli žít důstojný život ve společenství rodiny a přátel. Jejím smyslem není trávit v ní

nekonečné ubíjející hodiny za nepřiměřeně nízkou mzdou, jak je dnes realitou na většině naší planety.

DĚTSKÁ PRÁCE NENÍ ŠPATNÁ, DĚTI SE NAUČÍ ODPOVĚDNOSTI A JE LEPŠÍ, KDYŽ PRACUJE ALESPŮŇ NĚKDO.

V Česku přetrvává naivní představa, že dětská práce spočívá ve vynášení odpadkového koše či v prázdninových brigádách. Mnozí ji mají spojenou s naivní romantickou představou chlapce pomáhajícího otci v dílně či dívky točící se kolem matky v kuchyni. Realita světa dětské práce je ale naprosto odlišná.

Podívejme se nejprve, co se vlastně označením dětská práce myslí. Mezinárodní organizace práce definuje ve svých konvencích (zejména č. 182 z roku 1999) dětskou práci jako takovou ekonomickou aktivitu dětí, která negativně ovlivňuje jejich zdraví a duševní rozvoj nebo znemožňuje systematické vzdělávání. Jedná se o jakoukoliv práci dětí mladších dvanácti let, nebezpečnou práci dvanácti až čtrnáctiletých a o tzv. nejhorší formy dětské práce bez ohledu na věk dítěte. Tento fenomén na světě dnes postihuje odhadem 168 milionů dětí od pěti do sedmnácti let.³ Ve věkové skupině 5-11 let se nejhorším formám dětské práce věnuje 73 milionů dětí. Nejhorší situace panuje v subsaharské Africe, kde v rizikových podmínkách pracuje 30 % dětí – celkem 59 milionů, a v Asii a Tichomoří, kde najdeme v absolutních číslech nejvíce dětské práce – 78 milionů.

Děti pracují v různých odvětvích. Většina z nich (58 %) působí v zemědělství. Ve městech si děti ulice často vydělávají coby poslíčci, prostitutí nebo tovární dělníci. Někdy musí děti pracovat i v zaminovaném prostředí. Ne-

mají tak spravedlivou šanci na opravdové dětství, vzdělání a lepší život.

Ne ve všech státech je dětská práce zakázána, navíc se vyskytuje stále tam, kde mimo zákon postavena je. Dětskou práci je obtížné vymýtit, protože na ní závisí přežití příbuzných i dětí samotných. Zatímco její úplné potlačení je dlouhodobým cílem, nejhorší formy dětské práce musí být odstraněny ihned. Zhruba tři čtvrtiny dětí jsou totiž zaměstnány v nebezpečných podmínkách, jakými jsou práce v dolech, práce se škodlivými chemikáliemi (například hnojiva a pesticidy v zemědělství) a nebezpečnou technikou.

Nejhorší formou je nebezpečná a nucená práce včetně otroctví dětí. V takových podmínkách žije 5,5 milionu dětí. Jsou využívány k nejhorším pracím, v ozbrojených složkách a nebo jsou sexuálně zneužívány (960 tisíc).

Ročně zahyne 22 000 dětí při pracovních úrazech. Přitom studie ILO ukázala, že ekonomický přínos zrušení zaměstnávání dětí by byl přibližně pětinasobkem jeho nákladů.⁴ Pokud se totiž podaří zamezit dětské práci, naroste zaměstnávání dospělých, zvednou se platy a životní úroveň a díky vzdělávání dětí roste nová generace s lepšími sociálně ekonomickými vyhlídkami.

Klasickým příkladem je pákistánské město Si-alkot, kde se vyrábí většina fotbalových míčů.

³ Všechna data vychází: Marking progress against child labour, Global estimates and trends 2000-2012; Governance and Tripartism Department, International Labour Office; Geneva; 2013

⁴ INVESTING IN EVERY CHILD, An Economic Study of the Costs and Benefits of Eliminating Child Labour; International Labour Office; Geneva; 2003

Po protestech mezinárodní komunity podpořené mnoha sportovci došlo v roce 1997 mezi UNICEF a Sialkotskou obchodní komorou k dohodě, že děti do 15 let nebudou zaměst-

návány. To pomohlo zvýšit zaměstnanost dospělých, zlepšilo pracovní podmínky a obnovilo zájem odběratelů, kteří neodebírali ze Sialkotu zboží proto, že bylo vyráběné dětmi.

V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH JSOU ZKORUMPOVANÍ VLÁDCI, POMOC ZNEUŽÍVAJÍ A NEUMÍ S NÍ ZACHÁZET.

Je nezpochybnitelnou skutečností, že mnoho vlád chudých zemí je zkorumpovaných, jejich představitelé kradou, kde se dá, a peníze od donorů jsou vítaným prostředkem ke zvýšení jejich tajných kont.

Není to ale obecné pravidlo pro všechny země. Mezi země, kde je korupce největším problémem, patří především ty, které jsou ovládány diktátory nejrůznějších politických názorů. A samozřejmě také mnohé chudé země, kde je díky nedostatku financí státní i místní správa v rozkladu.

Bohužel, důležitou roli při korupci v rozvojových zemích hrají také firmy a politické zájmy bohatých zemí. Nejkriklavějším příkladem je Demokratická republika Kongo. Tamní krvavý diktátor Mobutu byl udržován u moci půjčkami západních států (USA, Belgie, Francie) i mezinárodních finančních institucí. Přesto, že jejich zástupci upozorňovali na to, že peníze určené na projekty mizí na kontech Mobutuovy rodiny a přátel, nedělo se nic. Zájemem bylo udržet DRK v tzv. západní hemisféře a nedovolit, aby tam vyhrály levicové síly. Díky této podpoře mohl Mobutu a jeho rodina získat více než pět miliard amerických dolarů.⁵

Podobné to je s Augustem Pinochetem, generálem, který v krvavém puči svrhl demokratickou vládu Salvadora Allendeho a nastolil v Chile pravicovou diktaturu, která za sebou nechala tisíce

mrtvých a zmizelých. Pinochetova vláda byla financována USA a generál byl mnohými považován za vzor boje proti komunismu – u nás třeba politikem Václavem Bendou. Pinochet byl však jen jedním z mnoha zkorumpovaných diktátorů, který si na rodinná konta ze státních financí přelil 5–8 milionů dolarů.⁶ Podle interních informací Riggs Bank, která Pinochetovi zajišťovala tajné transakce, mohlo však jmění diktátora dosáhnout až 100 milionů dolarů.⁷

Ovšem tato rozsáhlá korupce neznamená jen ukradené peníze, ale jejím výsledkem je také zadlužení státu. Filipínský diktátor Marcos se zmocnil vlády se státním dluhem kolem jedné miliardy USD. Po jeho odchodu měly Filipíny dluh 28 miliard USD. Jedním z příkladů, jak Marcos získával peníze a Filipíny dluhy, je jaderná elektrárna Bataan, která byla pod dozorem filipínských a amerických jaderných úřadů vybudována na úpatí vulkánu, takže nebude nikdy spuštěna. Její stavbu ovšem museli Filipínci zaplatit i s úroky americkým, francouzským a německým bankám. Úplatek ve výši 80 milionů USD od firmy Westinghouse, která se na stavbě elektrárny podílela, vyinkasoval pro Marcose jeho zástupce Disini.⁸

⁶ PERMANENT SUBCOMMITTEE ON INVESTIGATIONS; Senate Prints 109-25; 109th Congress; 1st Session; U.S. Government Printing Office

⁷ Hector Tobar and Eva Vergara; New Evidence Shatters Chileans' Image of a Frugal Pinochet, Los Angeles Times; 2.8.2004

⁸ Steven Hiatt Ed.; A GAME AS OLD AS EMPIRE: The Secret World of Economic Hit Men and the Web of Global Corruption; Berrett-Koehler Publishers, Inc.; 2008

⁵ Götz Bechtolsheimer; Breakfast with Mobutu: Congo, the United States and the Cold War, 1964 – 1981; The London School of Economics and Political Science; 2012

Podplácení vysokých státních i regionálních politiků a úředníků vede k přímým ekonomickým ztrátám a navíc uvádí země do dluhové pasti. Musí pak splácet věci, které nepotřebují,

a jejichž jediným smyslem bylo nechat vydělat bohaté banky a firmy z vyspělých zemí.

I ŠPATNÁ A MÁLO PLACENÁ PRÁCE JE PŘÍNOSEM PRO CHUDÉ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH. ODLIV FIREM Z BOHATÝCH DO CHUDÝCH ZEMÍ ZNAMENÁ VÍCE PRÁCE PRO CHUDÉ A TEDY ZLEPŠENÍ JEJICH ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ.

Mnoho lidí i uznávaných ekonomů se domnívá, že zahraniční investice pomáhají zlepšovat život lidem v chudých zemích. Skutečně tomu tak je jen ve velmi mizivém množství případů. Většinou příchod zahraničních investorů znamená pro chudé lidi v chudých zemích pohromu.

Rozvojové země mají často nižší úroveň sociální a environmentální legislativy. Společnosti, které do těchto zemí přesouvají výrobu, nemusí tedy brát na tyto aspekty ohled, což snižuje jejich náklady a zvyšuje zisky.

Rozvojovým zemím je předkládán model tzv. přímých zahraničních investic jako jeden ze zásadních kroků k rozjezdu ekonomiky. Zkušenosti ovšem ukazují, že podpora přímých zahraničních investic znamená velmi často zhoršení pracovních podmínek a vyšší ekologickou zátěž. Investoři na Haiti a na Filipínách si vynutili snížení minimální mzdy pro své zaměstnance, industriální zóny v Číně produkují zase značné znečištění.

Bohužel, ani v případě, že zahraniční investoři poskytují lepší pracovní podmínky a nepoškozují životní prostředí, není jejich přínos jednoznačně pozitivní. Především proto, že tyto investice jsou spjaty s obrovskými výhodami, které jsou nadnárodním firmám poskytovány. Od bohatých zemí, v nichž sídlí, dostávají díky vládním garancím výhodné úvěry – často z peněz daňových poplatníků. V cílové zemi jim pak jsou nabízeny daňové prázdny, státy

jim budují infrastrukturu apod. To deformuje situaci na trhu, a domácí výrobci jsou znevýhodněni, protože žádnou z těchto výhod nemají. Navíc nová firma může díky těmto výhodám přetahovat zaměstnance i zakázky. Domácím firmám v naprosté většině případů nezbyvá než se přizpůsobit a stát se dodavateli velkých koncernů či řetězců, a to za velmi nevýhodných podmínek. Poté, co skončí daňové prázdny, firmy odchází, nebo maskují své zisky účetními operacemi přes daňové ráje, kde pak mizí většina příjmů, aniž by stát z toho měl jakýkoli profit.

Dalším nebezpečím jsou velké zemědělské projekty. Ty sice vykazují obrovskou produkci komodit, ale jejich valná část je určena na vývoz a nikoli pro domácí spotřebu. Zakládání rozsáhlých plantáží navíc často znamená devastaci původních ekosystémů či tzv. zábory půdy. Místní lidé, kteří mají velmi špatnou vyjednávací pozici a nemají dostatečně zajištěna svá práva na vlastnictví půdy, musí své pozemky kvůli těmto investicím opustit, a to za tichého přihlížení nebo dokonce pod nátlakem vlastní vlády.

Tito vysídlenci pak nemívají jinou možnost, než přijmout špatně placenou práci na nově vzniklých plantážích (a stát se tak součástí statistiky ukazující na rostoucí počet pracovních míst), nebo odejít do měst. Tím dochází k rozpadu komunit a ohrožení potravinové bezpečnosti.

Přesun výroby do méně vyspělých zemí má ovšem vliv i na naše životy. Tzv. motiv užitkové oběti znamená, že lidé ve vyspělých zemích, kteří přišli kvůli tomuto jevu o práci, jsou přesvědčováni o tom, že jejich práci dostanou lidé mnohem chudší, a tak se jim zlepšují podmínky k životu. Nižší náklady na pracovní sílu v rozvojových zemích ovšem nemají za následek pouze ztráty pracovních míst ve

vyspělých zemích, ale i tlak na naše vlastní pracovní zatížení a efektivitu. Pracující ve vyspělých zemích jsou obviňováni, že nejsou tak pracovití jako lidé v rozvojových zemích. Tedy že nejsou ochotni pracovat za dva dolary na den, dvanáct hodin denně, sedm dní v týdnu.

V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH JSOU LIDÉ MNOHEM NÁSILNĚJŠÍ NEŽ MY „NA ZÁPADĚ“ A POŘÁD SPOLU VÁLČÍ.

Jedním z rozšířených mýtů je, že za chudobu v rozvojovém světě může násilnická povaha jejich obyvatel a vůdců. Neustálá touha válčit, dobývat nová území a ovládat sousední země.

Skutečnost je ovšem poněkud odlišná. Podíváme-li se na většinu válek v chudých zemích, ukáže se, že za nimi stojí bohaté země v západě o jejich nerostné suroviny či strategickou polohu.

Pokud jde o násilí, země patřící mezi rozvojové se nemohou rovnat zemím vyspělým. Největší genocida v historii, o které se mnoho nemluví, je vyvraždění Konžanů při nucených pracích na kaučukových plantážích belgického krále Leopolda II. v Belgickém Kongu (dnes Demokratická republika Kongo). Mezi lety 1885–1908 zahynulo na plantážích přes deset milionů Konžanů.⁹ Belgičané také zavedli sekání ruky rukojmím (rodinným příslušníkům sběračů kaučuku) za nesplnění kvóty. Odpornější vesnice byly vyvražděny. Konžané jsou již sto padesát let zřejmě nejstíhanějším národem na světě. Ani po získání samostatnosti nezískali mír. Belgičané ve spolupráci s USA svrhli a později umučili prvního premiéra Patrice Lumumbu a dosadili místo něj diktátora

Mobutu Sese Seko, který je odpovědný za další miliony mrtvých. Výměnou za dodávky levných strategických surovin se mu dostalo podpory Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Tyto peníze končily na kontech Mobutuovy rodiny a pro konžské obyvatele znamenají zadlužení na několik generací. I po jeho sesazení pokračuje občanská válka, která nadnárodním koncernům umožňuje získávat levné suroviny, které jsou nezbytné pro výrobu mikroelektroniky – počítačů, mobilních telefonů apod.

Za připomenutí ovšem stojí i vyvražďování a odsun obyvatel Tasmánie, aby se tu mohli usídlit britští kolonisté (poč. 19. stol.), nebo vyvraždění populace na indonéském souostroví Banda Holanďany kvůli získání monopolu na prodej muškátového oříšku (1621).

Pro příklady ale nemusíme chodit do koloniálních dob, stačí se podívat na období po 2. světové válce, nejkrvavějším konfliktu vedeném především Evropany.

V té době se rozhořela tzv. studená válka – konflikt mezi státy východního bloku (Sovětský svaz a jeho spojenci) a tzv. západu (Spojené státy a jejich spojenci). Pojem „studená válka“ měl vyjadřovat, že zneprátelené tábory spolu vedou pouze ideologickou, ale nikoli faktickou válku. Konflikty ve Vietnamu,

⁹ Isidore Ndaywel è Nziem, Histoire générale du Congo: De l'héritage ancien à la République Démocratique; Duculot; Paris; 1998

Kambodži, Angole, Guatemale a dalších státech však ukázaly, že válka se pouze přesouvá jinam a vede se prostřednictvím jiných států.

Velmi poučná je například poválečná historie Vietnamu. V roce 1945 se podařilo vietnamskému osvobozeneckému hnutí zastoupenému Ho Chi Minhem vyhnat japonské okupanty. Ho Chi Minh požádal vládu Spojených států, která ho do té doby podporovala, aby jím pomohla vyjednat nezávislost na Francii. Ta kolonizovala Vietnam již od druhé poloviny 19. století. USA ovšem naopak podpořily Francii, která do oblasti vyslala expediční sbor. První indočínská válka trvala do roku 1954 a přišlo v ní o život čtvrt milionu vietnamských civilistů, sto sedmdesát tisíc vietnamských vojáků a sto tisíc vojáků z Francie a jejích afrických kolonií. Výsledkem bylo rozdělení země na Severní a Jižní Vietnam dohodami ze Ženevy. Jižní Vietnam ovládla pravicová diktatura kontrolovaná především Francouzi a Američany, na Severu z vítězila diktatura komunistů podporovaných Sovětským svazem. Hned v roce 1955 se pak rozhořela válka nová, tzv. druhá indočínská válka neboli válka ve Vietnamu, která trvala celých 20 let a padly jí za oběť miliony civilistů.

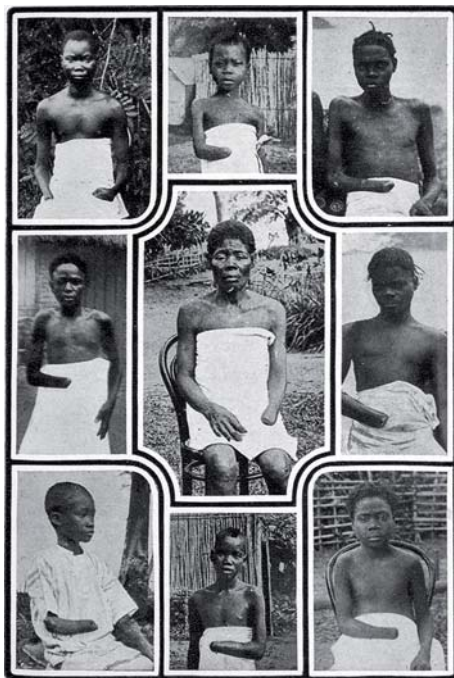
Američané se obávali, že pokud USA připustí vznik komunistického režimu v jihovýchodní Asii, brzy budou pohlceny další státy, až se komunismus dostane na území USA (tzv. Doktrína dominového efektu). Proto považovali za nutné bojovat proti tomu již v zárodku.

Účel světlí prostředky, a tak došlo v roce 1964 k tzv. Incidentu v Tonkinském zálivu, který se stal záminkou pro zapojení USA do války ve Vietnamu. Křižník USS Maddox ohlásil napadení vietnamskými torpédoborci a kongres USA dal Tonkinskou resolucí prezidentu Johnsonovi pravomoc k vojenským operacím proti Severnímu Vietnamu. Dokumenty americké Národní bezpečnostní agentury (National Security Agency, NSA) odtajněné v roce 2005 ukazují, že zmíněný incident v Tonkinském zá-

livu neexistoval a celá akce byla vymyšlena na podporu vojenského zásahu.

Dohrou byla krvavá vláda Rudých Khmérů v Kambodži v letech 1975 až 1979. Ti byli jako protivietnamské síly podporováni Spojenými státy i Čínou, ačkoliv jejich krutovládě padlo za obět kolem 2 milionů Kambodžanů. Polpotovský režim byl nakonec poražen Vietnamem a po mezinárodních intervencích byla zformována mírová vláda.

Doktrína dominového efektu byla později uplatněna i v dalších konfliktech: např. Benin, Etiopie, Guinea-Bissau, Madagaskar, Kapverdy, Mozambik, Angola, Afghánistán, Grenada, Nikaragua.

FROM PHOTOGRAPHS, DONGO STATE

“The pictures get sneaked around everywhere.”— Page 40.

Za nedostatečný pracovní výkon trestali kolonisté otroky na kaučukových plantážích Belgického Konga useknutím ruky jejich dětem či rodičům.

Ale vyvražďování se netýkalo jen populací mimo Západ. Genocida severoamerických indiánů v USA, či genocida Židů a Romů v Ev-

ropě jsou dodnes výhruznými mementy, co si dokážou způsobit „civilizovaní“ lidé navzájem.

DO CHUDÝCH ZEMÍ JEN LIJEME OBROVSKÉ PENÍZE A NIC Z TOHO NEMÁME.

Mnoho lidí se domnívá, že v rámci rozvojové spolupráce vydávají bohaté země, jako Česká republika, obrovské prostředky, aniž by to mělo jakýkoli smysl nebo výhodu pro dárce. Není tomu tak.

Cílem rozvojové spolupráce je od začátku vize zajištění společné a mírové prosperity. Aby se to podařilo, je nutné zajistit vývoj i méně rozvinutých zemí. Pokud se tak nestane, hrozí napětí mezi zeměmi, ekonomická destabilizace, velké migrační vlny a podobně. Navíc ze zemí globálního Jihu k nám směřuje obrovské množství strategických surovin, od ropy po vzácné technické kovy. Pokud by byl jejich přísun ohrožen, je ohrožena i naše současná ekonomika.

Kromě toho deklarovaná finanční pomoc rozvojovým zemím (neboli tzv. oficiální rozvojová spolupráce – official development assistance, ODA) zahrnuje nejen finanční dary, ale také půjčky. Podle definice se jedná o toky oficiálního financování za účelem podpory hospodářského rozvoje a prosperity rozvojových zemí, jejichž grantová část tvoří alespoň 25 %. To znamená, že zbylých 75 % může být poskytnuto ve formě půjčky.¹⁰

Zároveň je paradoxem, že reálně míří více kapitálu z chudých zemí do bohatých. Je to dáno několika faktory. Prvním z nich jsou daňové ráje, kam mizí zisky firem. Dále jsou to příjmy z cel, která byla odbourána v rámci často vnucené liberalizace. Splácení dluhů je dalším ohromným problémem. Kvůli měnícím se úrokovým sazbám, krizím a dalším problémům dnes mnohé země stále splácí dluhy, které byly reálně splaceny již několikrát.

Díky této těžké situaci pak mohou vlády bohatých zemí vyjednávat výhodné podmínky pro své firmy, které získávají další lukrativní možnosti těžby důležitých minerálů nebo pěstování plodin. Díky tomu je pak možno používat v bohatých zemích lacinou elektroniku či jíst levné maso.

Tato situace ovšem zákonitě vede k nespokojenosti občanů v takto zkoušených zemích, k nepokojům a mnohdy i válkám na lokální či mezinárodní úrovni. Proto by bylo výhodnější pro všechny, aby měly chudé země dostatek možností vyrábět si více věcí pro svou potřebu a zajistit spravedlivou směnu zboží na mezinárodní úrovni, a tak zvýšit životní úroveň svých obyvatel.

To by vedlo nejen ke zlepšení podmínek obyvatel méně rozvinutých zemích, ale také obyvatel zemí vyspělých, kteří již začínají pociťovat tlak na zaměstnance, že nebudou-li ochotni pracovat a žít jako lidé v chudých zemích, firmy odejdou a nechají je bez práce.

¹⁰ External Debt Statistics: Guide for Compilers and Users – Appendix III, Glossary; IMF; Washington DC; 2003

ZEMĚ JIHU K NIČEMU NEPOTŘEBUJEME.

Jsou u nás jistě lidé, kteří by to mohli říci. Ti, co pěstují své potraviny sami, šijí si na sebe, netelefonují a nevyužívají počítače...

My ostatní jsme závislí na mezinárodním obchodu a na tom, jak se vyvíjejí ceny komodit i zboží na mezinárodních trzích. Do elektroniky potřebujeme rudy z Afriky, pro dobytek krmivo z Latinské Ameriky, látky a oblečení z Asie. Na výrobu pohonných hmot, plastových výrobků, hnojiv a spousty dalších produktů ropu z Blízkého východu a Afriky. A tropické lesy čistí i naše průmyslové zplodiny...

Někomu by se určitě líbilo omezit objem vyvážených i dovážených produktů, protože by

to snížilo ekologickou zátěž a navíc by to dalo práci lidem v našem i „jejich“ okolí. Nicméně kávu nebo bavlnu si u nás nevytěžujeme, stejně jako není jednoduché vybudovat výrobní podniky na složité strojírenské či elektronické technologie.

Pokud si chceme zachovat alespoň přibližně současný standard, je nezbytné udržovat mezinárodní obchod a nakupovat komodity a produkty i ze zemí globálního Jihu. Zároveň je ovšem nutné, aby tyto produkty byly vyráběny na udržitelné sociální i ekonomické bázi, a tedy aby jejich produkce přinášela rozvojem zemím užitek a ne škodu.

LIDÉ V CHUDÝCH ZEMÍCH NEMAJÍ DOST POTRAVIN Z DŮVODU PŘELIDNĚNÍ.

Toto je jeden z nejčastějších mýtů. Lidé se domnívají, že na světě je příliš mnoho lidí a není možno je uživit. Ve skutečnosti na světě je dost potravin pro všechny. Podle Organizace pro výživu a zemědělství (Food and Agricultural Organisation, FAO) se v roce 2002 vyprodukovalo o 17 % více kalorií na osobu, než tomu bylo před třiceti lety!¹¹

Když se ovšem podíváme na tabulku pořadí zemí podle hustoty osídlení, najdeme v první třicítce států s největší hustotou obyvatel na kilometr čtverečný především země se středními a vyššími příjmy. Ve většině zemí subsaharské Afriky je počet obyvatel na kilometr čtverečný výrazně nižší než v Evropě.¹²

Naopak, podíváme-li se na třicítku zemí s nejmenší hustotou osídlení, zjistíme, že více než polovinu z nich tvoří nejchudší země, přičemž tyto země mají excelentní podmínky pro zemědělství a produkci potravin, a to především na udržitelné bázi.

Problém tedy není v tom, že lidé v chudých zemích by neměli reálnou možnost se sami uživit. Tyto země se však ocitly v tzv. začarovaném kruhu chudoby. Tak jako peníze plodí peníze, chudoba plodí chudobu. Chudí lidé jsou chudí, protože nemají dostatek financí, a tedy zdrojů, technologií a potřebné infrastruktury k efektivní produkci a k tomu, aby byli schopni zajistit se na kritická období.

Velkým problémem také zůstává zemědělská produkce určená na vývoz především do bohatých zemí, která často jde na úkor výroby potravin pro potřeby obyvatel. Mnoho drobných zemědělců, kteří jsou klíčovými pro potravinovou bezpečnost, přichází o svá pole

¹¹ REDUCING POVERTY AND HUNGER: THE CRITICAL ROLE OF FINANCING FOR FOOD, AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT; Paper Prepared for the International Conference on Financing for Development Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002. FAO; Rome; 2002

¹² Srovnej například s CIA Factbook

v důsledku rozšiřujících se plantáží exportních monokultur – jako například palmy olejné, která je základní surovinou pro naše margaríny, nebo sóji na krmení našich hospodářských zvířat. Velká část dovezených surovin navíc přijde vnuveč. Zpráva FAO z května 2011 uvádí, že celková výroba potravin pro obyvatele Evropy a Severní Ameriky je kolem 900 kg na hlavu a rok, z toho se vyhodí 280 až 300 kg, z čehož samotnými konzumenty v Evropě či Severní Americe je vyhozeno 95–115 kg jídla ročně. Na obyvatele subsaharské Afriky připadne 460 kg vyrobených potravin, z čehož konzumenti vyhodí jen 6–11 kg ročně.

Celkově konzumenti v bohatých zemích vyhodí 222 milionů tun konzumovatelného jídla, což se rovná celkové produkci všech států subsaharské Afriky.¹³ Šetření s jídlem každým z nás je tedy jedním z důležitých kroků v boji proti hladu na celém světě.

Problémem tedy není nedostatek potravin (a ostatních zdrojů) ve světě, ani vysoká hustota osídlení v chudých zemích, ale nerovnoměrné rozdělení zdrojů. V roce 2012 zbohatlo 100 nejbohatších lidí na světě o dalších 240 miliard USD. Přitom pouhá čtvrtina této částky ročně by postačila na odstranění extrémní chudoby ve světě (MDG 1). Podle J. Stiglitze, nositele Nobelovy ceny za ekonomii, extrémní koncentrace majetku podkopává politické procesy, protože ti, kteří kontrolují majetek, si mohou dovolit více ovlivňovat politická rozhodnutí, což vede k dalšímu navyšování jejich majetku a zároveň nerovnosti ve světě.¹⁴ Vyhozené potraviny navíc znamenají obrovské plýtvání s energetickými surovinami, vodou a lidskou prací. Představují uhlíkovou stopu ve výši 3,3 miliardy tun oxidu uhličitého ročně.¹⁵

Nerovnost podle Stiglitze vyplývá z úsilí získat větší podíl koláče, spíše než zvětšit tento koláč. Jedná se o přesouvání peněz ze dna na vrchol, nikoliv o vytváření bohatství. A lidé, kteří toto bohatství vytvářejí, jsou na tom ve skutečnosti hůř.¹⁶

¹⁴ Oxfam: Should we (and everyone in Davos) worry about extreme wealth?; 21.1.2013

¹⁵ The Food Waste Footprint; FAO; 2013

¹⁶ Joseph E. Stiglitz; Separate and Unequal, The Price of Inequality; NY Times; 3.8.2012

¹³ Jenny Gustavsson, Christel Cederberg, Ulf Sonesson, Robert van Otterdijk, Alexandre Meybeck; Save Food; FAO, Italy; 2011

Mýty a legendy z neznámého světa

Vydal:

Glopolis, Praha 2013

Autor:

Tomáš Tožička

Grafický design:

Creative heroes (www.creativeheroes.cz)

Vydavatel:

Glopolis,
Soukenická 23,
110 00 Praha 1
tel./fax: +420 272 661 132
www.glopolis.org

)(glopolis

Glopolis je nezávislé analytické centrum (think-tank) se zaměřením na globální výzvy a příslušné odpovědi České republiky a EU. Ve spolupráci s těmi, kteří utvářejí politiku, byznys a veřejné mínění, je naším dlouhodobým cílem zlepšit politickou kulturu a přispět k přechodu na chytrou ekonomiku, k energetické a potravinové zodpovědnosti. Pro více informací navštivte naše webové stránky www.glopolis.org.

 Hlad nepřijímáme!

ČESKO CHUDOBĚ

Hlad nepřijímáme! je společný projekt analytického centra Glopolis, italské, řecké a nizozemské pobočky organizace ActionAid a organizací Peoples Solidaires (Francie) a Ekvilib Institute (Slovensko). Aktivity v České republice probíhají pod hlavičkou kampaně Česko proti chudobě, která zaštiťuje osvětové aktivity mnoha dalších českých neziskových organizací (ADRA, ARPOK, Hnutí Duha, Na Zemi atd.). Hlavním cílem je upozornit veřejnost na problém hladu a možnosti jeho řešení. To se nám daří především díky osvětovým akcím pořádaným dobrovolníky (tzv. „vyslanci projektu“) v různých koutech České republiky.

**ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ**

Publikace vyšla s finanční podporou České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR a podporou Evropské unie. Obsah publikace nemusí vyjadřovat stanoviska sponzorů a nezakládá odpovědnost z jejich strany.

Obsah publikace nemusí vyjadřovat pohled vydavatele.